

Dumitru IRIMIA

IDENTITATEA ȘI UNITATEA ROMÂNILOR ÎN DOUĂ OGLINZI: MIHAI EMINESCU ȘI ALEXEI MATEEVICI

Mihai Eminescu și Alexei Mateevici se înscriu în două momente istorice diferite, dar care intră într-o anumită continuitate în desfășurarea avaturilor prin care a avut a trece și are încă a trece unitatea românilor. Aceasta a impus modalități de implicare în curgerea evenimentelor istorice, care își corespund peste timp, și datorită „realității” istoriei fenomenale, dar și datorită întemeierii, în esență, pe același fond de gândire: identitatea națională își are rădăcinile într-un plan profund, în relație intimă cu unitatea națională, cel al dimensiunii spirituale a ființei istorice a omului, iar marca fundamentală a acestei identități de adâncime este **limba**: „*Spirit și limbă – scrie Eminescu – sunt aproape identice, iar limba și naționalitatea asemenea.*” (*Curierul de Iași*, 1876, nr. 125)¹.

Această întemeiere conceptuală – *există o identitate națională, semn și condiție a unității imanente, dincolo de neunirea politică a românilor* – se reflectă în mod specific în cele două oglinzi, ca să păstrăm metafora din titlu – în strânsă legătură cu spațiul și timpul în care Eminescu și Mateevici se implică în curgerea evenimentelor, în mod direct, prin publicistică și prin creația poetică.

Unul din momentele cele mai semnificative în implicarea directă a lui Eminescu într-un proces de afirmare a identității naționale în strânsă legătură cu imperativul unității, semnificativ și prin modul de gândire al raportului dintre ființa umană și istorie, îl reprezintă organizarea serbării de la Putna, 1870-1871.

Relevant în acest sens, pentru gândirea și modul lui Eminescu de a se implica, este că în același an 1870 el publică în revista *Familia*, nr. 3, **Repertoriul nostru teatral**, iar în *Albina*, nr. 3, **O scriere critică**.

În intervenția din revista *Familia*, care anunță deja spiritul polemic al publicistului – „*Un domn colaborator al „Familiei” a spus d. e. cum că lucrul ce ni trebuie înaintea tuturor este un loc din care să ni șoptească geniul național. Să ni șoptească geniul național! Bine! ... Dar ce? Pentru ca să șoptească, trebuie înaintea de toate să aibă ce șopti...*”² – și claritatea punctelor de vedere, el face o radiografie exactă și severă a teatrului românesc (dramaturgie și spectacol), subliniind imperativul dezvoltării teatrului național în cele două componente: repertoriul – sufletul teatrului, care ar trebui să cuprindă texte dramatice originale (mai ales) în care esteticul și eticul să se afle în raport de complementaritate, și actorii – corpul teatrului.

În articolul din *Albina* – reacție severă, substanțială, riguros întemeiată, rafinat ironică, la broșura lui D. Petrino, **Puține cuvinte despre coruperea limbii române în Bucovina** (Cernăuți, 1869) –, studentul Eminescu, fără a îndreptăți, în perspectivă lingvistică, erorile lui Aron Pumnul, situează în prim plan concepția profesorului privind funcția limbii de marcă a identității naționale, precum și încrederea lui în creativitatea internă a limbii române: „*Mi se va spune poate că părerea lui Pumnul nu e bună, aceea însă stă că, cronistice* (s. aut.), *e dreaptă și scuzată*”³. Din această perspectivă, a raportului dintre limbă și identitatea națională: „*ei nu au schimosit ci au deșteptat la viață limba română și cu ea simțul național*”, apără studentul Eminescu rolul pe care și l-a asumat profesorul bucovinean în procesul de deșteptare națională a românilor: „*Persoana asupra căreia aveți bunătatea a face aluziuni atât de delicate, Domnul meu, a încetat de mult de-a mai fi numai o persoană simplă. Nu mai e muritorul slab, muritorul plin de defecte pământeste, nelimpezit încă de eterul opiniei publice; nu! el e personificarea unui principiu,*

sufletul – nemuritor neapărat – care a dat conștiință națională maselor și a făcut din ele o națiune”⁴.

Cu această concepție despre raportul ființă umană – istorie și despre imperativul implicării în istorie, Eminescu trece, ca secretar în Comitetul studenților români de la Viena, la organizarea serbării de la Putna, propunând desfășurarea cu acest prilej și a primului Congres al studenților români. **Apelul** adresat în acest scop studenților din București, Iași, Cluj, Sibiu, Torino, Budapesta, Cernăuți, Paris, Viena, Berlin, Blaj etc., tipărit, în ianuarie 1871, în ziarul *Traian* al lui B. P. Hasdeu și în alte publicații, poartă amprenta lui Eminescu: „Acea serbare – deși va avea caracter religios prin omogenitatea de naționalitate și limbă a acelor care vor serba-o și prin împrejurarea că se va ține lângă mormântul lui Ștefan cel Mare nimeni nu va putea opri ca ea să aibă, afară de cel religios, și un caracter național (...) trebuie să devină și purtătoarea unei idei ... Să facem ca o cugetare, una singură, să treacă prin toate faptele, să pătrundă toată viața noastră națională. Să fim conștienți de situația noastră față de lume, de datorile către ea și către noi înșine. În trecut ni s-a impus o istorie, în viitor să ne-o facem noi”. Ideea va fi accentuată în **Notița** publicată în *Convorbiri literare*, la 15 sept. 1870, semnată de Mihai Eminescu cu inițiala E., în care se explică și cauzele amânării manifestării (în condițiile izbucnirii războiului franco-german), și scopul organizării ei: „...dacă esteriorul acestei festivități are să fie de un caracter istoric și religios, interiorul ei – dacă junimea va fi dispusă pentru aceasta – are să cuprindă germenii unei dezvoltări organice, pe care spiritele bune o voiesc din toată inima...”, pentru a fi apoi înscrisă într-o perspectivă încă mai profundă (a raportului dintre ființa umană ca ființă istorică și ființa Lumii în dimensiunea ei sacră) în scrisoarea deschisă adresată, în paginile ziarului *Românul*, la 15 august 1871 lui D. Brătianu: „Dacă, însă, serbarea se va întâmpla într-adevăr ca să aibă acea însemnătate istorică pe care i-o doriți dv., dacă ea ar trebui să însemne piatra de hotar ce desparte pe planul istoriei un trecut nefericit de un viitor

frumos, atunci trebuie să constatăm tocmai noi, aranjorii serbării, cum că meritul acesta, eroismul acestei idei, nu ni se cuvine nouă. Dacă o generațiune poate avea un merit e acela de a fi un credincios aginte al istoriei, de a purta sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care-l ocupă în lăntuirea timpilor. Și istoria lumii cugetă – deși încet, însă sigur și just; istoria omenirii e desfășurarea cugetării lui Dumnezeu. Numai espresiunea esteroară, numai formularea cugetării și a faptei constituiesc meritul individului ori al generațiunii, ideea internă a amândurora e latentă în timp, e rezultatul unui lanț întreg de cauze, rezultatul ce atârnă mult mai puțin de voința celor prezenți decât de a celor trecuți. (...) Dacă serbarea întru memoria lui Ștefan va avea însemnătate, aceea va fi o dovadă mai mult cum că ea a fost cuprinsă în sufletul poporului românesc și s-a realizat pentru c-a trebuit să se realizeze...”. Scrisoarea, semnată de Mihai Eminescu și Dan Pamfil, răspunde aprecierilor foarte favorabile ale lui D. Brătianu din articolul amplu **Serbarea de la Putna**, publicat în *Românul* din 23 iulie 1871, unde se interpretează manifestarea ca „un act cu atât mai însemnat, cu cât făptuitorii lui sunt cei ce singuri posed secretul viitorului”⁵.

Complementaritatea între dimensiunea religioasă a serbării de la Putna și dimensiunea ei națională pe fondul înscrierii istoriei fenomenale într-un raport intim cu sacrul este perspectiva din care e perceput voievodul tutelar al românității Ștefan cel Mare: „Crist a învins cu litera de aur a adevărului și a iubirii, Ștefan cu spada cea de flăcări a dreptului”. Și este așezată, sub semnul libertății, atribut esențial al ființei umane, ca umanitate și ca ființă națională, întrunirea românilor: „Fraților, am proiectat a serba cu toții ziua acelei sante care-a conceput în sânul ei vergin tot ce lumea a visat mai mare, tot ce abnegațiunea a legiuit mai nobil, tot ce pune un om alături cu omul: libertatea”.

Centrală în gândirea acțiunilor organizate direct în evenimential, complementaritatea sacru-național se constituie într-o constantă a publicisticii lui Eminescu – reacție

promptă la agresiunile împotriva unității și identității naționale și în reflexul acestei reacții în creația poetică, trecând în imaginarul eminescian în trei semne definitorii, prin încărcătura semantică a fiecăruia și prin relațiile de profunzime care se dezvoltă între ele: *Ștefan cel Mare, coroană, a mântui*. Este exemplar în această direcție poemul **Doină**, considerat în sine și în/prin relațiile în care intră cu texte publicistice, dezvoltând același nucleu semantic.

Exclus o vreme din ediții și din manuale, ignorat/uitat în exegeze (sau exclus din exegeze, precum în versiunea românească a cărții lui Al. Guillerrou, **Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu**, publicată în 1977, la Editura Junimea din Iași), din perspectiva internaționalismului proletar timp de o jumătate de veac, denunțat în vremea din urmă pentru „accese de xenofobie”, deduse prin izolarea arbitrară din organicitatea întregului a două versuri: „*Cine-au îndrăgit străinii/ Mânca-i-ar inima câinii!*”, poemul **Doină** este în esența lui expresia asumării de către poet a condiției ființei istorice a românilor din perspectiva armonizării ființei umane cu ființa lumii în dimensiunea ei sacră. Poemul trebuie citit, sub acest aspect, într-un raport special cu semantica verbului *a mântui* – care, în planul paradigmatic al limbajului poetic eminescian, are aduse la un loc trei direcții de semnificare: (1) salvarea ființei umane prin intervenție divină: *Crăiasă alegându-te, / Îngenunchem rugându-te, / (...) / Înălță-ne, ne mântuie / Din valul ce ne bântuie, Rugăciune*; (2) salvarea ființei istorice a neamului românesc, prin intervenția lui Ștefan cel Mare: *Ștefane, Măria Ta, / Tu la Putna nu mai sta, / Las' arhimandritului / Toată grija schitului. / Lasă grija sfinților / În sama părinților, / Clopotele să le tragă / Ziua-ntreagă, noaptea-ntreagă, / Doar s-a-ndura Dumnezeu / Ca să-ți mântui neamul tău, Doină*; (3) salvarea ființei prin creație: *De-al meu propriu cânt mistuit mă mântui*, variantă la **Odă (în metru antic)** – și cu aforismul rămas între manuscrise: *Eu e Dumnezeu. Națiunea mea e lumea. Cum fără eu nu e Dumnezeu, fără națiunea mea*

*nu e lumea...*⁶. Este semnificativ-relevantă în acest sens trecerea – în diacronia poemului – de la pers. a II-a a invocării voievodului Ștefan cel Mare: *Ștefan, Ștefan, Domn viteaz, / Cum de nu mai vii tu azi? / De la Nistru pân'la Tisa / Tot românul plânge-ți-s-a / Că nu mai poate răzbate / De-atâta străinătate*⁷, la pers. I: *De la Nistru pân'la Tisa / Tot românul plânge-mi-se*⁸, *De la Nistru pân'la Tisa / Tot românul plânsu-mi-s-a*⁹.

Poemul **Doină** este pus în mod curent în legătură cu anexarea Basarabiei de către Rusia țaristă, prin Congresul de la Berlin din 1878. Poemul se află, într-adevăr, așa cum notează Perpessicov în continuarea marșului **La arme!**¹⁰, legat direct de această a doua răpire a Basarabiei:

*Auzi departe strigă slabii
Și asupriții către noi,
E glasul blândeii Basarabii
Ajunsă-n ziua de apoi.
Și sora noastră cea mezină
Gemând sub cnutul de calmuc
Legată-n lanțuri a ei mână
De ștreang ținând-o ei o duc.
Murit-au ... poate numai doarme
Ș-așteaptă moartea de la câni.
La arme, la arme, dar români!*

Este adevărat că realizarea și definitivarea **Doinei** stă în legătură cu cedarea Basarabiei (act împotriva căruia Eminescu scrie în această perioadă, în *Timpul*, sept. 1878, ciclul **Basarabia**), dar în lăuntru ființei lui, umană și poetică în solidaritate, poemul are rădăcini mai vechi – de trunchierea Bucovinei. La un secol de la asasinarea lui Grigorie Ghica-Voievod, pentru a fi protestat împotriva anexării Bucovinei de către Imperiul austro-ungar, Eminescu denunță vânzarea Bucovinei în *Curierul de Iași* din 30 septembrie 1877, într-un articol cu chenar negru, intitulat de editorul Ion Scurtu **Răpirea Bucovinei**¹¹, în care introduce și un grup de versuri cu originea într-o doină populară:

*Și e plină de străini,
Ca iarba de mărăcini;
Și e plină de dușmani
Ca râul de bolovani.
Iar mila străinului
E ca umbra spinului:
Când vrei ca să te umbrești
Mai tare te dogorești.*

În comentariile lui D. Vatamaniuc, versurile din acest articol ar reproduce o parte din poezia **Cântecul străinătății**¹². Fără a intra în miezul problemei, vom observa doar că nu poate fi vorba de o „reproducere”; poetul introduce modificări semnificative care îndepărtează versurile eminesciene de însăși categoria doinei/cântecului de înstrăinare tradițional – expresie a sentimentului trăit de tânărul român plecat printre străini, în armata imperială:

*Și mâncatu-s de străini
Ca iarba de boi bătrâni
Și mâncatu-s de dușmani
Ca iarba de bolovani*¹³.

pentru a instaura o altă direcție de semnificare – starea de înstrăinare, de insecuritate, în propria țară, amenințată de invazia străină. Tocmai prin direcția și semnificația determinată de această modificare respectivele versuri se cuvin așezate ca punct de plecare pentru **Doina** tipărită în 1883, poem definitivat pentru „serbarea guvernamentală” (în termenii lui Eminescu), prilejuită de dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare la Iași. Direcția acestei mutații semantice trece în acest poem în sintagma *neagră străinătate*, în care *străinătate* semnifică, diferit de limba română istorică, străinul/străinătatea din lăuntru, ocupantul, dușmanul: *Zboară păsările toate/ De neagra străinătate*. În publicistică, în schimb, sensul este cel din limba comună; cedarea Basarabiei este pusă sub semnul agresiunii *negrei străinătăți* din afară: *Cu toate că o străinătate neagră și ne-ndurătoare, barbară și robită și-a întins ghearele asupra unei părți din țara noastră, camerele actuale au autorizat, neautorizate ele înșile, cedarea provinciei, fără a crede de cuviință de a consulta poporul...*¹⁴, *Deci, Basarabia s-a dus de unde nu se va mai întoarce, în sânul negrei străinătăți*¹⁵.

Continuitatea răpirea Bucovinei – răpirea Basarabiei, reflectată de diacronia poemului **Doină**, este întărită de un alt raport menit a sugera tocmai organicitatea internă a curgerii istoriei unui neam, prin aducerea în procesul de semnificare a articolului din *Curierul de Iași* a coroanei voievodale, care

își activează semantica simbolică în sensul raportului sacru-național. În descrierea făcută de un călugăr de la mănăstirea Putna portretului lui Ștefan cel Mare, înaintea „întunecării” lui, în noaptea asasinării la Iași a domnitorului Grigorie Ghica-Voievod, atenția este focalizată asupra *coroanei*, care nu rămâne un simplu element inerent unui portret voievodal, ci se constituie în motiv încărcat semnificativ, prin „structura” coroanei, fără acoperire în realitatea istorică și, apoi, prin reiterarea ei într-un articol consacrat tot lui Grigorie Ghica-Voievod, publicat în *Timpul*, patru ani mai târziu, în 1881. Aici orientarea atenției spre coroană se face *ex abrupto*, aparent fără legătură cu textul:

Așa se trăia pe la 1520.

Dar să privim coroana, căci de ea va fi vorba poate.

Articolul, intitulat de editori **Geniul neamului românesc**, dezvoltă prin motivul basmului **Tinerețe fără bătrânețe**¹⁶, ideea existenței unei identități de profunzime care a dominat în materialele privitoare la serbarea de la Putna. Iar *coroana* vine să înscrie, prin simbolistica sa, această dimensiune profundă în complementaritatea național-sacru; coroana semnifică tocmai transcenderea istoriei fenomenale, unind dimensiunea exponențial-istorică a ființei umane cu dimensiunea divinului; coroana „*marchează* – se interpretează în **Dicționarul de simboluri** publicat de J. Chevalier și Al. Gheerbrant – *caracterul transcendent al unei împliniri. Forma ei circulară indică perfecțiunea și participarea la natura cerească al cărei simbol este cercul*”¹⁷. În imaginea coroanei lui Ștefan regăsim figurată în mod explicit complementaritatea dintre ființa istorică – reprezentată de strămoși și sceptre – și ființa divină, reprezentată de Dumnezeu, Duhul Sfânt și Cruce:

Dar să privim coroana, căci de ea va fi vorba poate.

Ea e acoperită cu pietre scumpe și mărgăritare, sub cruce în email Duhul Sfânt, sub Duhul Sfânt tot în email, Dumnezeu Tatăl, cu dreapta binecuvântând, în stânga ținând globul pământului. În rând cu Dumnezeu Tatăl, de jur împrejur chipurile stră-

moșilor și între ei mici sceptre; sub aceste chipuri un rând de heruvimi (capete și aripi) și sub acest rând pietre scumpe mari formând marginea dimprejurul coroanei”¹⁸.

Figura lui Ștefan cel Mare va fi apoi înscrisă, în contextul poemului **Doina**, sub același semn al situației în raport cu divinitatea prin sintagma *lumină din lumină*, în articolul consacrat de Eminescu dezvelirii statuii de la Iași, în 1883: *Tu, ale cărui raze ajung până la noi ca și acelea ale unui soare ce de mult s-a stins, dar a cărui lumină călătorește încă mii de ani prin univers și, lumină din lumină, ai crezut în Dumnezeu luminii...*¹⁹.

Adevărul istoric, situat în perspectiva sacralului, întrucât istoria fenomenală, evenimentială este supusă întrebărilor sau determinărilor organicității ei interne, își află corespondent și susținere în adevărul limbii, de asemeni, situat sub semnul sacralului, prin constituirea ei în spațiu al identității naționale. Limba ca templu sacru, ca sanctuar este, în acest sens, imaginea cea mai semnificativă în/pentru definirea (perceperea) raportului dintre ființa umană și ființa lumii: *Nu noi suntem stăpânii limbei, ci limba e stăpâna noastră. Precum într-un sanctuar reconstituim piatră cu piatră tot ce-a fost înainte – nu după fantezia sau inspirația noastră momentană – ci după ideea în genere și în amănunte care-a predominat la zidirea sanctuarului – astfel trebuie să ne purtăm cu limba noastră românească. Nu orice inspirație întâmplătoare e un cuvânt de-a ne atinge de această gingașă și frumoasă zidire, în care poate că unele cuvinte aparțin unei arhitecturi vechi dar în ideea ei generală este însăși floarea sufletului etnic al românimii.* (Ms. 2275 B)²⁰.

Din această perspectivă apară adevărul istoric, într-un alt timp, Al. Mateevici, poetul basarabean despre care G. Călinescu avea să scrie în **Istoria literaturii române de la origini până în prezent**: *ar fi fost un mare poet dacă trăia*, apropiindu-l de Eminescu din perspectiva raportului cu creația populară: *Numai Eminescu a mai știut să scoată atâta mireasmă din ritmurile populare: În Bugeac la Căușeni/ Dorm strămoșii moldoveni,*

*Numai pietre de mormânt/ Mai păstrează-al lor cuvânt/ (...) Botna seacă dă în șes/ și se pierde-n stuhul des,/ și nu-î spune nimănui/ Ce-a mai fost pe-aici și nu-i*²¹.

Identitatea specifică și unitatea adăpostite în stratul de-adâncime al limbii române – numită în Basarabia, și în timpul țarismului, și în timpul comunismului și, din păcate, și astăzi, limbă moldovenească – este temeiul pe care se poate declanșa procesul de Renaștere națională, raportat de poetul-preot la Renașterea națională a tuturor românilor în sec. al XIX-lea: *Limba noastră, nu numai vorbită prin bordeiele sătuțelor basarabene, ci de-acum și scrisă prin cărți, prin gazetă, trebuie mult să ne îmbărbăteze*²². Limba română devine, la începutul veacului XX, marcat de mișcări revoluționar-democratice în Imperiul țarist, mijloc de emancipare națională: *Tiparul național ne va ajuta foarte mult la apărarea drepturilor noastre în timpul alegerilor și condiție inerentă dezvoltării culturii naționale printr-un raport de reciprocitate: Însă dacă limba națională are așa însămnătate în fața alegerilor viitoare, apoi cu atât mai mult trebuie să lucrăm noi la răspândirea culturii/învățăturii, luminărei noastre și să ne folosim de ea pe cât se poate de larg, să ținem minte că noi, mulțămii culturii naționale putem viețui ca un popor înaintat*²³.

Dominanta personalității lui Al. Mateevici este, în acest alt timp istoric, aceeași trăire, proprie lui Eminescu, cu toată ființa, a destinului ființei naționale românești, amenințată în identitatea sa specifică. Concepția și-o formează încă din vremea studiilor la Kiev, când este interesat deopotrivă de studiul limbii naționale și de studiul culturii populare: *M-a atras totdeauna cu o putere deosebită folclorul românilor noștri, datinile, poveștile strămoșești, frumoasele legende și cântece poporane.* Ca student, se angajează în realizarea unei lucrări de licență cu titlul: **Elemente religioase ale folclorului românesc**; se adresează lui Ion Bianu, pentru a obține cărțile de care avea nevoie: *Sunt român din Basarabia. Studentesc la Academie (...) Mă aflu în anul al III-lea, în ajunul tezei de licență (...) M-a atras totdeauna cu o putere deosebită*

folklorul românilor noștri, datinele, poveștile strămoșești, frumoasele legende și cântece populare (...). Dar nevoia cea mai mare mi-a fost că n-am avut cărți trebuincioase spre călăuză (...). Cele mai necesare cărți sunt operele lui Marian, Șăineanu, Gaster și alți folcloriști...²⁴.

Cu un grup de studenți români din Basarabia Al. Mateevici întemeiază societatea cultural-națională „Deșteptarea”, care își propune să lupte pentru introducerea limbii române în școală.

Prin publicistică și prin creația poetică originală, de mică întindere, patriotul basarabean se înscrie în același proces de deșteptare socială și națională. Sunt exemplare, prin tensiunea lor lirică, expresie de autentică poezie, poemele, într-un anumit sens, complementare **Basarabenilor** și **Limba noastră**. Atât în poezie, cât și în articolele de ziar predomină mai ales termenii *deșteptare*, *sculare*, *înviere*, alături de sintagma *învierea națională: moldovenii trebuie să se deștepte, să muncească mult la învierea lor națională*; este nucleul semantic emblematic prin frecvența termenilor și prin instituirea unei continuități între activitățile (implicarea directă) în social, prin publicistică și prin creația poetică: *Soarta noastră e în mâinile noastre și numai având privirile întotdeauna îndreptate la deșteptare, ne vom deștepta. (...). Să ne sculam, dar, din somnul nostru, cum s-au sculat acum mai mult de un veac frații noștri de peste Prut²⁵.*

Raportarea la declanșarea procesului de Renaștere națională în țările române este susținută în creația poetică printr-o continuitate cvasi-simbolică între poemul lui Andrei Mureșanu, **Un răsunet**, devenit Imnul național al României, și poemul **Limba noastră** al lui Mateevici, astăzi Imnul de stat al Republicii Moldova, adus să înlocuiască Imnul României, adoptat în prima etapă a noului proces de Redesteptare națională, după 1990. Într-un anumit sens, în interiorul literaturii române, **Limba noastră**, poemul din 1917 al lui Al. Mateevici, se poate considera complementar poemului din 1848 al lui A. Mureșanu. Spațiul de

întâlnire a celor două poeme-manifest (în două momente esențiale din istoria românilor: 1848, la A. Mureșanu; 1918, anul Unirii tuturor românilor, pe care Al. Mateevici, poetul-preot plecat la Mărășești, în războiul pentru întregirea neamului, care murea în 1917, nu-l va mai apuca) este imperativul deșteptării din somnul cel de moarte: a neamului românesc – *Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte/ În care te-adânciră barbarii de tirani* – la A. Mureșanu; a limbii române, condiție a existenței și a identității naționale a neamului românesc din Basarabia, la Al. Mateevici – *Limba noastră-i foc ce arde/ Într-un neam ce fără veste/ S-a trezit din somn de moarte,/ Ca viteazul din poveste...*

Dintr-o altă perspectivă, departe de a fi doar o nouă serie de definiții ale limbii române cu imagini de mare poezie (G. Călinescu)²⁶, poemul **Limba română** intră cu scrierile lui Eminescu într-o subtilă continuitate de percepere a raportului dintre limba română și ființa umană: *poporul, vorbitorul de căpetenie și păstrătorul limbii (Eminescu)²⁷ – Limba noastră-i graiul pâinii,/ Când de vânt se mișcă vara;/ În rostirea ei bătrânii/ Cu sudori sfințit-au țara./ (...) Limba noastră-i limba sfântă,/ Limba vechilor cazanii,/ Care-o plâng și care-o cântă/ Pe la vatra lor țărâni (Mateevici); limba – tezaur și adăpost al ființei românești culturale și afective: *În limba sa și numai în limba sa i se lipesc de suflet preceptele bătrânești, istoria părinților săi, bucuriile și durerile semenilor săi (Eminescu)²⁸ – Limba noastră-i numai cântec,/ Doina dorurilor noastre/(...) Limba noastră îi aleasă/ Să ridice slava-n ceruri,/ Să ne spuie-n hram ș-acasă/ Veșnicile adevăruri; biserica și cărțile bisericești au avut rol fundamental în dezvoltarea limbii române ca limbă de cultură și în sacralizarea ei: *biserica au creat limba literară, au sfințit-o, au ridicat-o la rangul unei limbi hieratice și de stat (Eminescu)²⁹ – Limba noastră-i limba sfântă,/ Limba vechilor cazanii.***

Renașterea, trezirea limbii înseamnă trezirea identității naționale și, prin aceasta, redescoperirea spațiului și forței de apărare a acestei identități, principal semn al unității

naționale (argument fundamental în procesul de Renaștere națională deschis încă o dată după 1990): *Limba noastră-i foc ce arde/ Într-un neam ce fără veste/ S-a trezit din somn de moarte // (...) Înviați-vă dar graiul/ Ruginit de multă vreme,/ Ștergeți slimul, mucegaiul/ Al uitării-n care geme.*

Înțelegând limba ca expresie de adâncime a identității naționale, Eminescu sublinia corespondența perfectă dintre unitatea limbii (*Există multe indicii atât în numirile localităților și râurilor, precum și în alte împrejurări, care denotă o unitate a neamului românesc. În adevăr, pe când găsim în țara Românească Argeșul, găsim tocmai în Nordul Daciei un pârâu numit Argestrul care se varsă din stânga în Bistrița, râu ce izvorăște din Maramureș. Pe când în țara Românească aflăm Câmpu-Lungul ca ținut și descălecătoare, aflăm în Bucovina în creierul munților un Câmpu-Lung tot ca ținut și descălecătoare.*)³⁰ și unitatea și identitatea specifică a românilor: *și într-adevăr, dacă în limbă nu s-ar reflecta chiar caracterul unui popor, dacă el n-ar zice oarecum prin ea: Așa voiesc să fiu eu și nu altfel, oare s-ar fi născut atâtea limbi pre pământ? Prin urmare, simplul fapt că noi românii vorbim o singură limbă, una singură, ca nealtele popoare, și aceasta în oceane de popoare străine ce ne incongiură, e dovadă destulă că așa voim să fim noi, nu altfel*³¹.

În 1917, la primul Congres al învățătorilor moldoveni din Basarabia, unde a și citit poemul *Limba noastră*, Mateevici așeza, în mod explicit, aceeași idee la baza unității românilor: *N-avem două limbi și două literaturi, ci numai una, aceeași cu cea de peste Prut. Aceasta să se știe din capul locului, ca să nu mai vorbim degeaba ... Noi trebuie să ajungem de la limba noastră proastă de astăzi numaidecât la limba literară românească*³².

Reflectată în cele două oglinzi într-o continuitate semnificativă de gândire și de situație a ființei în curgerea istoriei, identitatea spirituală a ființei românești se impune și astăzi ca principal argument pentru unitatea

românilor cu care se află într-un raport de consubstanțialitate.

NOTE

¹ Reprodus în Mihai Eminescu, **Despre cultură și artă**, Iași, Junimea, 1970, p. 213.

² Vol. cit., p. 143.

³ Idem, ibid., p. 126.

⁴ Idem, ibid., p. 129.

⁵ M. Eminescu, **Opere**, ediția Perpessicius, vol. IX, p. 535.

⁶ M. Eminescu, **Fragmentarium**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p.78.

⁷ M. Eminescu, **Opere**, vol. III, pp. 12-13.

⁸ Ibidem, pp. 4, 11.

⁹ Idem, Ibidem, p. 8, 15, 17, 19.

¹⁰ M. Eminescu, **Opere**, vol. III, p. 4.

¹¹ M. Eminescu, **Scrisori politice și literare**, București, Minerva, 1905.

¹² *Versurile populare sunt reproduse din poezia Cântecul străinătății, care se păstrează în manuscrisul 2262, 123, Opere*, VI, 566. (M. Eminescu, **Opere**, IX, p.791).

¹³ M. Eminescu, **Opere**, VI, p. 172-173.

¹⁴ **Opere**, p.134.

¹⁵ **Opere**, X, p.133.

¹⁶ *Într-una din legendele noastre naționale e una (în colecția Ispirescu) de străveche origine desigur și de o mare adâncime. Un om primește de la ursite privilegiul vieții fără moarte și tinereții fără îmbătrânire, Opere*, vol. XII, p. 105.

¹⁷ București, Editura Artemis, 1994, vol. I, p. 371.

¹⁸ M.Eminescu, **Opere**, vol. XII, p. 106.

¹⁹ Idem, vol. XIII, p. 317.

²⁰ **Fragmentarium**, p.241.

²¹ G. Călinescu, **Istoria literaturii române de la origini până în prezent**, București, 1941, p. 855.

²² Al. Mateevici, **Opere**, Editura Știința, 1993, vol. I, p. 435.

²³ Idem, Ibid.

²⁴ Idem, Ibid., p.468-469.

²⁵ Ibid, p.434.

²⁶ G.Călinescu, *op.cit.*, p.856.

²⁷ Eminescu, **Despre cultură și artă**, p. 218.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Idem, Ibid., p. 216.

³⁰ **Despre cultură**, p. 214-215.

³¹ Ibidem, p. 213.

³² Al. Mateevici, **Opere**, vol.I, p.464.